

juist is weer-
it zoo is, want
en), dan moet
an stellen, dat
rdt geprikkeld,
kind. Wanneer
r het eens een
t, dat het kind
a. Dit lijkt be-
rekt dik doet,
moeten bij de
rekt een afge-
die toe te pas-
n worden.
niet het kind
vader en moe-
aurlijk mogen
noeder verach-
and zijn of in
ord geven?
t hart, ouders
jaar erg bru-
n langzamer-
ook een eigen
eningen er nu
land fout zijn,
13- à 14-jarige
bben dan de
h de kinderen
juist het ge-
keulen tot groe-
te snijden om
te hebben, die
mt er bij het
en heeft het
aar meer pun-

te bedenken,
ler en moeder
e heusch niet
vader en moe-
urvrouw zou
en moeder",
aar dochttertje
Moet ik nu
ing van moe-
moet ik liever
verdrijven?
aelemaal aan
r, dat moeder
het toch ver-
komt, hooren
p jou.
t een dertien-
gend is met
n, die we in
getwijfeld op
hebben met
het schrijven
wel iets. (Ook
aar komt niet
t ook omtrent
n, dat in dit
appelijk goed
te verhouding
s men opper-
du dan, met
h af, waarom
in de preek

bedigende be-
eftige weten-
boekbinders-
jaar (1812)
ing met zijn
rsussen had
r jonger dan
opleiding ge-
en opzag. De
hij in zijn
een gelegen-
eren en ver-
proeven, die
eerste brief-
s, maar ook
on van den
had weten
als van een
stijg als van
gste kringen
en over gal-
s en inzicht
eren, welke,
alleen uit
. Hoe em-
t een brief
over vriend-

s leven be-
ezen en dat
gaan. Deze
vreden zijn
met oudere
aren vriend
ie zijn met-
na (next to)
nem de in-
y had ver-

iets gezegd is, dat toepasselijk is op haar dochttertje, haar daarop attent moet maken. Vertrouwt moeder soms niet genoeg op de kracht van het Woord van God, zoodat haar eigen woord daar nog weer bij moet? Laat moeder toch rustig het Woord zijn loop laten, opdat het gezaaide ongestoord kan opkomen. Een opmerking als deze van moeder verstoort de nauwkeuring van de preek zonder eenig nut te doen.

Laat zij liever in het algemeen, en dan niet vlak na de preek, die ook voor haar dochttertje toepasselijk was, eens vragen of haar kind wel de aandacht geeft aan datgene, wat voor haar persoonlijk in de preek van beteekenis kan zijn. Wordt zoo'n vraag in het algemeen gesteld, niet vlak na een preek, maar zoo eens bij gelegenheid van een vertrouwelijk gesprek, dan kan zulk een vraag opvoedend werken en dan is zij uitnemend.

En wanneer moeder nu meent, dat het haar plicht is, telkens weer te vragen, dan wil ik haar er toch op wijzen, dat het zeker niet haar plicht kan zijn in te grijpen in het oogenblik, waarin zij (naar de eigen woorden van haar kind) mag veronderstellen, dat het Woord van God nawerkt in de ziel van dat kind.

Tenslotte, laat moeder nu ook eens bij zichzelf denken: „wat zou ik ervan zeggen als er gesproken was in de prediking over de zonde van den diefstal, en er was gezegd, dat we allen dieven zijn in ons hart, en een huurvrouw kwam dan vragen of ik niet vond, dat die preek echt iets voor mij was". Misschien kan moeder, als zij zich dat indenkt, iets ervan na-beleven, van wat haar dochttertje als verstovende werking van moeders woorden voelt.

J. W.

Een geschiedenis, die niet vergeten mag worden.

Onder dit opschrift schreef Dr P. J. Kromsigt in het Hervormd Kerkblad De Gereformeerde Kerk:

Wij bedoelen den strijd om het woord „Christelijke” in onze Schoolwet op het Lager Onderwijs. Dit woord is indertijd het felst bestreden door... Dr A. Kuiper. Hij wilde blijkbaar onze openbare, nationale instellingen (waarvan hij nu eenmaal geen heil meer verwachtte) ontkersten, opdat de bijzondere instellingen (waarop hij al zijn hoop had gebouwd) des te meer bloeien zouden. Dit was natuurlijk een geheel onprincipieele gedragwijze, die alleen op nuttigheidsoverwegingen („Christelijke” berekening) gegrond was. Theoretisch stak hier 't stelsel van Vinet achter, onder wiens bekoering Dr Kuiper destijds was geraakt en waarvan hij nooit meer geheel is losgekomen. De meesten doorzagen echter nog niet de bedenkelijke consequenties, die in dit standpunt lagen opgesloten.

Gelukkelijk is het aan Dr Kuiper echter niet gelukt het woord „Christelijke” geschrapt te krijgen. Ook latere pogingen van zeer verschillende zijden (de geschiedenis ervan zou uiterst leerzaam zijn!) hebben niet gebaat. Het woord staat nog altijd in onze Schoolwet als een herinnering aan den oorsprong van onzen Staat en als

schaft, richt hij zich in 1812 tot Davy, met het verzoek in de een of andere betrekking op diens laboratorium te worden geplaatst. Als bewijs van zijn ambitie voegt hij bij zijn sollicitatie weer de uitgewerkte dictaten van Davy's colleges, dit keer keurig gebonden in een quarto-bandje. Davy raadpleegt over dit verzoek één van de bestuurders der Royal Institution, het wetenschappelijk genootschap, waaraan Davy's laboratorium behoorde. Het antwoord was kort en krachtig: „Laat hem flesschen spoelen. Als er iets goeds in hem steekt, accepteert hij dat; wijst hij dat af, dan deugt hij niet”. Dit antwoord was voor Faraday's levensloop beslissend. Begin 1813 werd hij benoemd als assistent aan het laboratorium der Royal Institution, van welk laboratorium Davy directeur was. Tot 1858 is hij aan dit laboratorium verbonden geweest, eerst als assistent voor het meest eenvoudige werk, daarna als Davy's wetenschappelijk assistent, vervolgens als zijn gelijkwaardig medewerker, en tenslotte, na Davy's dood, als zijn opvolger als directeur van het laboratorium. In den herfst van 1813 vergezelt hij Davy reeds op een van diens groote reizen door Europa. Het dagboek dat Faraday op deze reis bijhield geeft blijk van de belangstelling en de nauwkeurigheid, waarmee hij gewend was de dingen om zich heen waar te nemen. Allerlei bijzonderheden over de zeden en gewoonten van de landen die hij bezocht, worden uitvoerig en vaak met fijnen humor beschreven. Met veel uitroepsteekens wordt genoteerd het feit, dat hij voor het eerst een glimworm heeft gezien en zoodra het hem lukt, in Italië, een aantal van die beestjes te vangen, gaat hij er mee experimenteren om de oorzaak van het lichtgeven op te sporen. In zijn brieven aan zijn moeder — zijn vader was in 1810 overleden — uit hij in de meest hartelijke woorden zijn gehechtheid aan zijn huiselijke omgeving, zijn vriendenkring en zijn vaderland.

een getuigenis. De wet geeft namelijk als doel van het onderwijs aan: „opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden”.

In het door ons onlangs aanbevolen geschrift van den heer J. Kuiper: „De partij van den levenden God” (drukkerij „De Oldehoeve”, Leeuwarden, f0.75) lezen we hieromtrent het volgende op bl. 42 (wij spatieëren een en ander):

Op de Algemeene Vergadering der „Vereeniging voor Chr. Nationaal Schoolonderwijs”, den 19 en 20 Mei 1869 te Utrecht gehouden, werd voorgesteld te trachten, dat uit art. 23 der Schoolwet het woord „Christelijke” geschrapt werd. Dit voorstel lokte de meeste discussie uit. Dr A. Kuiper, toen Ned. Hervormd predikant te Utrecht, zei o.a. ter verdediging van het voorstel (volgens het officiële Verslag dier vergadering):

„Wij hebben te doen met een regeering, gededuceerd uit een staats-theorie, die onchristelijk is, omdat zij strijdt met de eeuwige eischen en wetten des levens. Tegenover die staats-theorie staat de Christelijke idee. De tegenwoordig overheerschende staats-theorie is satanisch, is principieel vals, kan niet bekeerd, maar moet vernietigd worden. Bestond er nog kans, om onze school of onzen staat te veranderen, dan zou hij meenen, dat het woord moest blijven, of dat het een uitgangspunt kon worden; maar wanneer hij ziet, dat de geheele staatsinrichting moet gebroken worden, dan moet men alle krachten daaruit terugtrekken, om ze op een nieuw standpunt te concentreren.

„Het Christelijk-historisch beginsel brengt mee, dat de Staat, en vooral zulk een Staat, geen onderwijs mag geven, ja, dat de Staat, als hij modern is, geheel persé onmogelijk onderwijs kan geven. In de gegeven omstandigheden moet al ons streven zijn, dat den Staat het geven van onderwijs onmogelijk worde gemaakt; het moet afbrokkelen. Daardoor verkrijgen wij, dat de ouders opmerkzaam worden, dat het Staatsonderwijs niet voldoet. Als wij den Staat in zulk een toestand laten verschijnen, dat hij als eendor geraamte daar staat, zullen de oogen opengaan.”

Tegen deze woorden van Dr A. Kuiper werd verzet aangeteekend.

Dr Ph. J. Hoedemaker ontkende het recht dat het woord „Christelijk” geschrapt werd in naam der waarheid, niet der werkelijkheid.

We voegen hier alleen dit aan toe: Men vergete deze geschiedenis niet, want dit is de oorsprong van heel Dr Kuiper's separatistische praktijk.

Tot zóóver Dr Kromsigt.

Nu laten we daar, dat een wetenschappelijk man als Dr Kromsigt zulk een belangrijk stuk historie van vóór 60 jaren niet uit de bronnen zelf opdiept, maar overschrijft uit een pas verschenen brochure.

Ergers is, dat hij een scheeve voorstelling van de zaak geeft, als hij het doel voorkomen, alsof het woord „christelijke” destijds het felst bestreden is door Dr Kuiper.

Dit is onjuist.

Het was Groen van Prinsterer, die daar in 1869 stond tegenover Beets. Kuiper kwam er slechts als een satelliet van Groen bij.

Van Groen was het voorstel uitgegaan om uit de schoolwet van '57 te lichten de „christelijke” deug-

„Het eerste en het laatste ding in mijn gedachten is Engeland, thuis en vrienden... Als ik een uur vrij heb gebruik ik dat om aan huis te denken”. Karakteristiek is in een brief uit Genève aan zijn vriend Abbot de uitspraak: „Bovendien, naar mijn ondervinding, is het reizen (ik bedoel het moderne reizen) bijna niet te vereenigen met godsdienst, en ik ben nog zoo ouderwetsch mijzelf sterk (ik hoop zelfs volkomen) de opvoeding, die ik in mijn jeugd ontving, te herinneren”. Teruggekeerd in Engeland, duurt het niet lang of hij begint met eigen wetenschappelijk werk en treedt ook naar buiten zelfstandig op. Voor de City Philosophical Society geeft hij colleges over natuur- en scheikunde, waarvan spoedig de algemeene roep uitgaat dat ze uitmunten door helderheid, boeiende voordracht, interessante demonstraties, en... bescheidenheid van den docent. Conscientieus als Faraday is, geeft hij zich zelf nauwkeurig rekenschap van de eischen, die deze nieuwe taak medebrengt, en in zijn brieven aan Abbot houdt hij uitvoerige beschouwingen over de voorwaarden waaraan een goede wetenschappelijke voordracht moet voldoen, beschouwingen die menig docent zullen doen erkennen, dat hij het ideaal nog lang niet heeft bereikt. In 1821 trad hij in het huwelijk met Sarah Barnard. Acht en twintig jaar later merkt hij, in de notities over zijn leven, omtrent deze gebeurtenis op: „Op 12 Juni 1821 gehuwd — een gebeurtenis, die meer dan eenige andere bijgedragen heeft tot mijn aardse geluk en gezonden geestestoestand. De verbintenis heeft acht en twintig jaar geduurd en ze is in geen enkel opzicht veranderd, behalve in de diepte en de kracht van haar karakter.”

Zijn vrouw was een dochter van een der ouderlingen van de Loadensche gemeente der Sandemanianen. Dit was de kleine kerkelijke groep, waartoe ook Faraday's ouders en grootouders behoorden. De Sandemanianen dankten hun naam aan

den. En Kuiper deed niets anders dan dit voorstel van Groen verdedigen.

Daartegen kwam toen Beets in verzet. Hij noemde wegneming van het woord „christelijk” misdadig en vond in het „satanisch” van Kuiper iets daemonaïsch.

Daarop zei Groen als Voorzitter, dat de hartschietelijke toespraak van zijn hooggeschatten vriend Beets hem wel ontroerd, maar geenszins overtuigd had. Hij beaamde wat Dr Kuiper gezegd had. Satanisch was hier geen scheldwoord, het was de kenteekening der kiem, die zich in een eeuw van ongelooft en revolutie ontwikkelde. Een woord, ook in wetenschappelijke bedaarheid, door mannen als Burke, Stahl, Guizot, telkens gebruikt. In die richting waren wij. De eigenaardigheid der tegenwoordige fase van het ongelooft lag bovenal juist hierin, dat, in School, in Kerk, in Staat, van het woord Christelijk, ter begoocheling, een satanisch misbruik werd gemaakt. Zoo er van misdaad sprake was, handhaafde Groen de qualificatie (aan dergelijk een inlassching van Christelijk menigmaal gegeven) van nationaal misdrijf. Om de uitnemendheid zelve van het woord werd het des te verderfelijker in een dergelijk verband. Om de voorspiegeling der mogelijkheden eener verafgelegen toekomst mocht men het oog voor de actualiteit niet sluiten; voor de in het oog vallende werking van woordenspel, verderfelijker voor land en Kerk.

Het voorstel tot weglating van het woord „Christelijk” in art. 23 van de Wet op het Lager Onderwijs, werd door de Algemeene Vergadering tenslotte met 53 tegen 9 stemmen aangenomen.

In De Standaard van 25 September 1893 lichtte Dr Kuiper deze kwestie nog aldus toe:

„Tweeërlei weg staat voor een minderheid, die in onze positie verkeert, open. Ge kunt of beproeven een minimum van uw beginselen in de wetgeving in te vlechten, of wel van die wetgeving niets dan vrijheid van beweging begeren, om op die wijs een maximum van uw beginselen te brengen onder het volk.

„Uit tactisch oogpunt brengt elk dezer beide wijzen van doen haar aanbeveling met zich.

„De eerste heeft voor, dat ze het kwaad in zijn legislatieve ontwikkeling poogt tegen te houden, en op die wijs bederfwerend voor heel uw volk werkt. De andere daarentegen stelt u tot veel hooger krachtsontwikkeling in eigen boezem in staat, en verhoogt het esprit de corps.

„Reeds in 1869 wees het verloop der gebeurtenissen op dien tweeërlei weg.

„Eenerzijds riep men toen: „Laat ons het woord „Christelijk” in de Schoolwet houden. Altoos blijft het een aanknooppingspunt. Wie zal zeggen, hoe dit schoone woord nog eens onze Staatsschool kerstent. Maar tegenover dat verleidelijk geroep van Beets en zijn vrienden, sprak Groen van Prinsterer het uit, dat voor het innemen van die positie de tijd voorbij was, en vrijmaking der particuliere school het veiligst als doel werd gekozen.

„De strijd naar aanleiding van dit geding na 1869 gevoerd, was dan ook geen strijd over het beginsel der waarheid, maar een principieele strijd van tactiek.

„Immers lange jaren had Groen van Prinsterer zelf het denkbeeld voorgestaan, om de ontwikkelingskracht van het Christelijk beginsel in de Staats-

Robert Sandeman, schoonzoon van John Glas, presbyteriaansch predikant in Schotland. Deze Glas was in 1728 uit zijn ambt ontzet, omdat hij leerde, dat de kerk niet aan eenige kerkelijke of wereldlijke overheid onderworpen mocht zijn, maar alleen gebonden aan de leer van Christus en de apostelen. Zijn denkbeelden waren vooral verbreid door de geschriften en predikaties van zijn schoonzoon en omstreeks 1760 werden op verschillende plaatsen in Engeland de broederschappen der Sandemanianen gesticht. Deze bezaten geen andere belijdenis, dan die van de volstrekte autoriteit van den Bijbel als Gods Woord. Het bestuur van een broederschap berustte bij de door de gemeente gekozen ouderlingen, die ook tot taak hadden in de samenkomsten om beurten het Woord te bedienen, hoewel dit ook door gewone leden der gemeente mocht worden gedaan. Voor de toelating tot de broederschap werd vereischt de openbare belijdenis van zonden en van het geloof in de verlossing door Christus, welke belijdenis met een eenvoudige plechtigheid gepaard ging. Faraday legde deze belijdenis een maand na zijn huwelijk af. Hij deed dit zonder zijn vrouw daarin te kennen en toen zij hem om de reden daarvan vroeg, was het antwoord: „Omdat het een zaak is tusschen mij en mijn God”. Iemand schreef over hem: „Als hij de samenkomst binnentrad, liet hij zijn wetenschap achter zich en hij luisterde naar de preek of naar de vermaningen van den meest ongeletterden broeder zijner secte, met een aandacht die bewees, hoezeer hij het Woord der Waarheid beminde, door wien het ook werd verkondigd.”

G. J. SIZOO.

¹⁾ De gegevens voor dit artikel zijn in hoofdzaak ontleend aan: Benec Jones, Life and letters of Faraday. Londen 1870.